

УДК 631.363

© 2017

СВІТОВИЙ РИНОК ПРОДУКЦІЇ СВИНАРСТВА ТА МІСЦЕ УКРАЇНИ В НЬОМУ

М.І. Ібатуллін,

*кандидат
економічних наук*

*Національний
університет біоресурсів
і природокористування
України*

Мета. Розробити теоретичні положення і практичні рекомендації щодо оцінки світового ринку продукції свинарства та місця України в ньому.

Методи. Діалектичний метод наукового пізнання, аналізу і синтезу; системного узагальнення.

Результати. Свинарство у провідних країнах світу характеризується динамічним розвитком, освоєнням інтенсивних технологій, постійним підвищенням продуктивності тварин, що забезпечує стійке збільшення виробництва свинини. Обсяги валового споживання свинини більшою мірою залежать від чисельності населення країни і соціально-культурних чинників. Нині виробництво свинини у світі здійснюється на купованих кормах, тому основна частина витрат істотно залежить від світових цін на зерно, сою та інші компоненти. **Висновки.** Стан ринку свинини залежить від економічної ситуації у світі. Після різкого спаду його показників у 2008 – 2009 рр. з початком кризи виробникам багатьох країн вдалося не тільки підвищити рівень виробництва свинини, а й збільшити в 2013 р. експорт цього виду м'яса до найбільших значень.

Ключові слова: світовий ринок, продукція свинарства, споживання, попит, пропозиція.

Ринок свинарства є важливим складником продовольчого забезпечення країни як сукупності взаємопов'язаних науково-дослідних, виробничих, збутових та управлінських структур, механізмів і заходів щодо прийняття рішень з метою стабільного задоволення платоспроможного попиту населення продовольством та створення запасів для забезпечення продовольчої безпеки.

Свинарство у провідних країнах світу характеризується динамічним розвитком, освоєнням інтенсивних технологій, постійним підвищенням продуктивності тварин, що забезпечує стійке збільшення виробництва свинини. Водночас у багатьох країнах світу сталися істотні зміни як у поголів'ї і структурі свиней, так і в обсягах і структурі виробництва продукції свинарства. Очевидно, що у вирішенні продовольчого забезпечення м'ясною продукцією нині свинині відводиться

провідне місце — 39,1%.

Мета досліджень — розробка теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо оцінки світового ринку продукції свинарства та місця України в ньому.

Матеріал і методика досліджень. Для вирішення поставлених у роботі завдань застосовано діалектичний метод наукового пізнання, аналізу і синтезу; системного узагальнення.

Результати досліджень. За результатами аналітичних досліджень, у світовому свинарстві здійснюється процес інноваційного забезпечення виробництва, а також концентрації та спеціалізації, що супроводжується укрупненням ферм за рахунок скорочення їх кількості. Наприклад, у Франції поголів'я свиней підтримується на рівні 12 – 14 млн гол., а кількість ферм зменшилась від 800 до 300 тис. Понад 50% виробленого м'яса відгодюють на спеціалізованих

фермах. Поширена практика безвигульного утримання й годівлі свиней кормами промислового походження [1].

Для Північної Америки характерні такі загальні тенденції: концентрація, спеціалізація, інтенсифікація та механізація виробництва. Кількість ферм у США за останні 20 років зменшилася від 2,1 до 0,45 млн, зокрема ферм, які вирощують менше 200 товарних свиней на рік, — від 46 до 24%, а кількість ферм, що утримують понад 500 гол., збільшилася від 21 до 47% [2].

У Нідерландах протягом 25 років кількість ферм з вирощування свиней зменшилася від 146 до 36,1 тис., їх середній розмір збільшився від 20 до 250 відгодюваних тварин у рік, тобто в 12,5 раза.

Розглянемо особливості організації виробництва свинини в окремих країнах. Так, у країнах ЄС поширені 3 основні системи виробництва свиней: ферми із закінченим циклом виробництва (від опоросу до убою), репродукторні (від опоросу до продажу поросят на відгодівлю) і спеціалізовані відгодівельні модулі (від 30 до 100–110 кг) [3].

Близько 50% усіх датських ферм — це господарства із закінченим циклом виробництва (повносистемне виробництво), 15% — репродуктори і 35% — відгодівельні. Близько 80% фермерів, що мають репродуктори, поставляють поросят різним компаніям за фіксованими контрактами, і лише до 20% репродукторів поставляють вирощених поросят тільки одному покупцеві [4].

У багатьох європейських країнах, а також у Канаді та США створено мережу репродукторів із вирощування помісей від схрещування спеціалізованих ліній або порід, відібраних за різними напрямками продуктивності (гібридів). Материнською формою (породи, лінії) є зазвичай тварини великої білої породи, батьківські лінії або породи, що забезпечують високий приріст живої маси, підвищений уміст м'яса в тушах і їх форму (ландрас, гемпшир, велика біла зарубіжної селекції та ін.). Так, свині породи дюрок поряд із перерахованими властивостями мають підвищену стресостійкість, що забезпечує якісні показники м'яса за вирощування в умовах промислової технології.

Виділимо основні тенденції у розвитку свинарства в провідних країнах світу: вищі темпи збільшення поголів'я свиней, обсягів виробництва і споживання свинини щодо аналогічних показників у м'ясному

скотарстві; зміна в структурі споживання м'яса і м'ясопродуктів у бік збільшення частки свинини; зниження цін на свинину і внаслідок цього — зниження доходів фермерських господарств, які спеціалізуються на виробництві продукції свинарства; концентрація поголів'я свиней на більших за розмірами фермах і отримання на цій основі додаткового економічного ефекту завдяки масштабу виробництва [5].

Важливим показником ефективності свинарства є вихід поросят на одну свиноматку. Так, середня кількість відлучених поросят на свиноматку в 2013 р. у країнах ЄС досягла 24,3 гол., або збільшилася на 2%, зокрема, в Данії — 28,1 гол., Нідерландах — 27,7, Канаді — 21,7, Чехії — 20, в Україні — 19,3 гол.

Падіж після відлучення у країнах ЄС у середньому становив 5,6%, найнижчий показник — в Італії (3,8%), високий — у Чехії (8,9%). Рівень відлучення в Бразилії та Канаді нижче середніх показників по ЄС — 4,2 і 4,9% відповідно.

Середньодобові прирости живої маси на дорощуванні в країнах ЄС досягають 423 г/добу, у Великій Британії цей показник вищий — 486, Бельгії — 313 та Іспанії — 308 г/добу. Це пов'язано з особливостями технологічного процесу вирощування та відгодівлі свиней.

Середньодобові прирости живої маси свиней на відгодівлі в ЄС становлять 766 г/добу, зокрема, в Данії — 895, Італії — 640, в Україні — 474 г/добу. Відповідно до цього забезпечується істотна різниця в конверсії корму на певних виробничих етапах. Так, у розрахунку на 1 ц живої маси середня конверсія корму на дорощуванні в ЄС становила 1,9 ц к. од., у Нідерландах — 1,55, у Чехії — 3,5 ц к. од. Цей показник у Бразилії становив 1,6 ц к. од. приросту.

Водночас середня конверсія корму свинями на відгодівлі в ЄС становила 2,97 ц к. од. При цьому найнижче значення спостерігається у Нідерландах — 2,63 ц к. од., у Чехії — 3,8, ц к. од. У сільськогосподарських підприємствах України цей показник становить 4,62 ц к. од. на 1 ц приросту.

Показник отриманого м'яса на свиноматку в рік є похідним від кількості проданих свиней у розрахунках на свиноматку в рік і середньої маси туші. Так, у 2013 р. середня кількість м'яса, отриманого на свиноматку в рік у країнах ЄС, становила 2,06 т.

Зростання на 2% порівняно із 2012 р. зумовлено збільшенням кількості проданих свиней у розрахунку на свиноматку в рік. Найбільшу кількість м'яса на свиноматку в рік виробляють в Італії (2,8 т), що пов'язано з можливістю здавати свиней за високою масою порівняно з іншими країнами ЄС. У Нідерландах цей показник становив 2,4 т, Франції — 2,2, Чехії — 1,5 т.

Розглянемо економічні показники розвитку свинарства у провідних країнах світу. Так, у 2013 р. середня собівартість виробництва свинини в ЄС становила 1,56 євро за 1 кг забійної маси. Найвища собівартість спостерігається у Чехії (2,1 євро/кг), що зумовлено низькими виробничими показниками і низьким рівнем конверсії корму. Друге місце за рівнем витрат займає Італія (1,76 євро/кг). Унаслідок тривалішого терміну відгодівлі забезпечується висока здавальна маса і низька конверсія корму. Найнижча собівартість в ЄС склалася у Франції (1,37 євро/кг) і Данії (1,38 євро/кг).

Зазначимо, що витрати виробництва були нижчими в країнах, які не є членами ЄС, зокрема: в Бразилії — 1, Канаді — 1,09 євро/кг. У середньому в 2013 р. собівартість продукції свинарства в країнах ЄС зросла на 1,6% порівняно із 2012 р. в основному через збільшення витрат на корми.

Найбільше зростання витрат на корми було у Швеції (18% у структурі собівартості), у Чехії, Великій Британії та Австрії — 12–13%. У Бразилії, Данії, Італії, Німеччині та Іспанії цей показник був сталим, а в Ірландії, Франції та Нідерландах — знизився у середньому на 4–5%.

Середні затрати праці в країнах ЄС становили 1,2 год на одну відгодовану свиню на рік, що на 7% перевищує показник 2009 р. Максимальне значення його у Чехії (4,7 люд.-год/гол.), мінімальне — у Данії (0,6 люд.-год/гол.). Очевидно, що на значення цього показника впливають технологічні умови утримання тварин, тип будівель, вартість трудових ресурсів, а також кількість відгодованих свиней на одну свиноматку в рік. Останніми роками продуктивність праці стабільно зростає.

Середня вартість праці в ЄС — 14,72 євро/год, мінімальне значення — у Чехії (4,05 євро/год), а максимальне — у Данії (21,47 євро/год). Різниця пояснюється відмінностями в рівні заробітної плати, соціальних виплат, а також застосуванням некваліфікованої робочої сили.

Водночас середні витрати на оплату праці на одну відгодовану свиню в Євросоюзі були на рівні 13,90 євро, в Іспанії — 8,45, в Італії — 19,70, Чехії — 19,11, у Бразилії — 7,52 євро/гол. Щодо середніх витрат на оплату праці на 1 кг забійної маси в ЄС, то вони становили 0,15 євро, у Бельгії — 0,13, у Швеції — 0,18, у Бразилії — 0,09 євро. Проте у Бразилії показник затраченої праці на 1 гол. вищий від середньоєвропейського показника.

Загалом рентабельність виробництва свинини у провідних країнах світу коливається в межах 2–8%. Зазначимо, що в Україні цей показник у 2013 р. становив близько 5%.

Незважаючи на наслідки світової економічної кризи, зберігається досить високий попит на свинину. Основними чинниками впливу на споживачів є ціна, культура та традиції споживання цього виду м'яса серед населення. Так, фонд споживання свинини у 2013 р. у світі становив 90 838 тис. т. Понад половину всієї свинини споживають у країнах Азії — 51 353 тис. т, або 56,6%, у європейських країнах — 26,8 і Північній Америці — 12,3%. Населення інших континентів сукупно споживає тільки 4,4% свинини.

За даними Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (ФАО), споживання свинини в середньому на душу населення у світі в 1990 р. становило 11,53 кг/особу, 2000 р. — 12,21, а в 2013 р. — 12,57 кг/особу.

Основними чинниками, які вплинули на зростання споживання свинини, є: збільшення чисельності населення планети та переорієнтація в споживанні значною частиною населення від яловичини на свинину. Очевидно, що зростання обсягів споживання свинини спостерігатиметься у тих країнах, де нині воно ще є на дуже низькому рівні (менше ніж 10–15 кг на людину в рік).

Зазначимо, що близько половини валового споживання свинини в світі припадає на Китай, на США — 9,2%, а в країнах ЄС — 21–22%. Частка світового валового споживання решти основних країн споживачів свинини коливається від 1% (Тайвань) до 3% (Росія).

За період 1990–2013 рр. спостерігається тенденція до зростання споживання свинини у Бразилії — на 50%, Китаї — на 66,7, Росії — на 53,3%. Основними чинниками, які вплинули на зростання споживання

продуктів забою свиней, є підвищення рівня доходів, а також усталені традиції щодо споживання цього виду м'яса. Зокрема за останні 10 років споживання в Бразилії зросло на 20% завдяки іміджеві кампанії, яку проводять виробники. Це м'ясо популярне тільки в південних регіонах країни, де проживають емігранти з Німеччини та Італії, які споживають близько 70% бразильської свинини.

Один із чинників стабілізації споживання м'яса у провідних країнах ЄС, зокрема Німеччині, є поширення флексітаріанства (різновиду вегетаріанства, за якого раз на місяць дозволяється споживати м'ясо та морепродукти), яке пропагує турботу про здоров'я людини і навколишнє середовище. Ще однією можливою причиною знижувального тренду можна вважати повну заборону на використання індивідуальних заголів для супоросних свиноматок від 1 січня 2013 р. Про згоду із цією заборонаю оголосили 18 країн ЄС. На думку британських експертів, цей захід призведе до зниження виробництва свинини в ЄС на 5–10% і 10%-го підвищення цін. Проте ці причини зумовлять незначне скорочення споживання м'яса.

Так, у США спостерігалось зниження рівня споживання свинини в 2013 р. проти 1990 р. на 13%. Ця обставина свідчить, що значна кількість населення в споживанні м'ясопродуктів переорієнтувалася на яловичину. Починаючи із 2007 р., споживання м'яса в США знижується, причому за всіма видами. Відомо кілька періодів, подібних до нинішньої ситуації, коли споживання м'яса скорочувалося. Це нафтові кризи 1973 та 1979 рр., безробіття на початку 80-х років XX ст., економічна криза наприкінці 90-х років XX ст. Але останніми роками сформувався новий тренд падіння — прибічники здорового (з вегетаріанським ухилом) способу життя та захисники довкілля об'єднали свої пропагандистські зусилля. У доповіді ООН «Довга тінь сільськогосподарських тварин» зазначається, що тваринництво виробляє 18% парникових газів, і це надало нового імпульсу кампанії проти надмірного споживання м'яса [6].

Зазначимо, що в Японії та країнах ЄС рівень споживання свинини сталий і становить відповідно 17 і 40 кг на одну людину в рік.

Узагальнюючи зазначене вище, доходимо висновку про те, що обсяги валового споживання свинини більшою мірою

залежать від чисельності населення країни і соціально-культурних чинників. Частка споживання цієї продукції десятима країнами (Китай, США, Німеччина, Іспанія, Франція, Італія, Японія, Польща, Бразилія, Росія), тобто головними споживачами свинини, становить 77% від валового споживання цього продукту у світі. Тому основним показником якості харчування є споживання м'яса, зокрема свинини на одну особу населення.

Якщо аналізувати показники окремих країн ЄС, то споживання свинини на одну особу населення в 2014 р. було найбільшим у Данії — 81 кг, Іспанії — 76, Австрії — 66, Німеччині — 56 та Угорщині — 45 кг. Водночас середній обсяг споживання м'яса у Польщі, за попередніми даними, збільшився на 3,5 кг порівняно із 2013 р. і становив 71 кг на одну особу. Експерти прогнозують, що споживання м'яса в країні в 2017 р. відповідно зросте до 72 кг, що пов'язано в основному зі зростанням попиту на свинину на польському ринку. Зазначимо, що у 2013 р. середній обсяг споживання свинини в Польщі становив 35,5 кг. У 2013 р. Україна посіла 6-те місце за споживанням свинини на одну особу — 21,5 кг у рік.

Країни-виробники свинини використовують її в основному для внутрішнього споживання, надлишок постачають на зовнішній ринок, тому обсяги торгівлі свининою значно менші, ніж яловичини. За період 2009–2013 рр. вартість імпорту у світі зросла на 34,8% (від 25,8 до 34,7 млрд дол. США). Як свідчать наведені дані, цей показник зростав щодо передніх років, з найбільшим приростом у 2011 р. (на 19,8%), найменшим — у 2012 р. (на 1,8%).

У структурі світового імпорту продуктів забою свиней переважає охолоджена свинина, частка якої у 2013 р. становила майже 50%.

Упродовж періоду дослідження імпорт охолодженої свинини зріс більш ніж на 27%. Водночас спостерігається тенденція до зниження імпорту заморожених продуктів забою свиней на 2,8%, які займають у його структурі 40%. Ця обставина зумовлена передусім технологічними та економічними особливостями реалізації замороженої свинини. Очевидно, що збільшення обсягу імпорту харчових субпродуктів і попиту на низькофатункову свинину зумовлено низьким рівнем доходів населення — потенційного споживача.

За даними статистичної служби, основними експортерами свинини у 2010 р. у світі є США, ЄС, Канада, Бразилія, Китай, Чилі, Мексика, Білорусь, Австралія, В'єтнам.

У 2013 р. основним експортером свинини були США з обсягами 2264 тис. т. Експорт свинини із ЄС зріс на 2,9% порівняно з 2012 р., насамперед, завдяки підвищенню попиту з боку Росії та Китаю. Водночас експорт із Бразилії скоротився на 11,5% через зменшення попиту з боку більшості країн-імпортерів і, насамперед, Гонконгу, Анголи, Аргентини та Сінгапуру.

Обсяги імпорту із США знизилися на 7,2% у 2013 р. порівняно з 2012 р. через зниження попиту з боку Мексики та Росії, а також країн Азії. Експерти прогнозують посилення конкуренції між імпортерами зі США, Європи та Бразилії.

При цьому експорт продукції свинарства із Китаю зріс на 3,8% у результаті посилення попиту на азійських ринках. Китай експортує свіжі й перероблені продукти в Гонконг, Японію та інші країни Азії. Постачання із Чилі знизилося на 8,9%, насамперед, через зниження експорту в країни Південної Америки і Росію. Зазначимо, що Україна у 2013 р. посідала 11-те місце з експорту свинини, збільшивши обсяги у 8 разів порівняно з 2010 р.

Основними імпортерами свинини у 2010 р. у світі були Японія, Російська Федерація, Мексика, Китай, США, Республіка Корея, Гонконг, Україна, Австралія і Канада.

Строкатість обсягів імпорту зумовлена істотним впливом волонтильності внутрішнього ринку свинини [7]. Так, помітне зростання обсягів імпорту до Китаю зафіксовано у 2008 та 2011 рр. У першому випадку причиною став спалах репродуктивного та респіраторного синдрому свиней у 25 китайських провінціях, внаслідок чого було втрачено близько 30 млн гол. Відновлення галузі призвело до перевиробництва, зумовило спад ціни у 2010 р. З цієї причини багато фермерів вийшли з ринку, що призвело до скорочення виробництва і різкого підвищення цін у 2011 р.: у червні ціни перевищили 3-річні максимуми. Наслідком високих котирувань стало зростання імпорту, обсяги якого збільшувалися і в 2012 р.

Обсяги імпорту свинини до Росії в 2013 р. знизилися на 19,4%, що свідчить про орієнтацію країни на імпортозаміщення.

Основним імпортером свинини є Білорусь, яка користується перевагами країни, що входить до зони вільної торгівлі. Крім того, після вступу Росії до СОТ ввізні мита на свинину в межах тарифної квоти були знижені від 15 до 0%, що позитивно вплине на торгівлю.

Обсяги імпорту свинини до Мексики збільшилися на 10,6% і досягли рекордного рівня, що пов'язано з недостатнім внутрішнім виробництвом. Підвищенню попиту сприяли вигідні ціни на свинину порівняно з яловичиною та зміни в купівельних перевагах споживачів [8]. Так, основна частина закупівель у Мексиці припадає на стегові частини і механічно обвалене м'ясо, що використовується для приготування делікатесів і холодної нарізки, попит на які підвищується з боку споживачів із середніми і високими доходами.

Японія залишиться найбільшим імпортером свинини у світі. Поставки в 2013 р. були стабільними, оскільки конкуренція між відносно дешевою свининою внутрішнього виробництва та імпортованим охолодженим м'ясом збережеться. До того ж, останнім часом попит обмежується повільним зростанням доходів населення.

Відомо, що ціни на ринку м'яса зазнають значних коливань і залежать від якості, умов поставки та інших чинників.

Найвищі експортні ціни на морожену свинину у 2010–2013 рр. склалися в Україні. Саме тому обсяги експорту її є незначними. Найнижчими у 2014 р. були експортні ціни на морожену свинину в Німеччині — 2106 дол. США/т, де упродовж останніх 5-ти років ціни на неї зросли на 10,1%, у Бразилії — на 25, у США — на 29,7%. Водночас в Україні середньорічна ціна експорту мороженої свинини у 2014 р. була нижчою порівняно з 2010 р. на 64,5%.

Виробництво свинини у світі здійснюється на купованих кормах, тому основна частина витрат істотно залежить від світових цін на зерно, сою та інші компоненти [9].

До того ж, ціни на світовому ринку не завжди відображають собівартість виробництва і багато в чому деформовані аграрною політикою, зокрема, дотаціями, надбавками до експортних цін і т.д. Саме тому результативність діяльності товаровиробників свинини залежить від розвитку світового ринку. Виробники мають вчасно реагувати на його зміни та скоригувати виробництво [10].

Висновки

Узагальнення особливостей розвитку світового ринку продукції свинарства дає змогу зробити такі висновки. По-перше, світове споживання свинини в найближчі 10 років збільшиться відповідно для задоволення стрімко зростаючої світової потреби в м'ясі й необхідності наростити до 2020 р. загальний обсяг виробництва продовольства як мінімум на 15%

для потреб зростаючої чисельності населення. По-друге, стан ринку свинини залежить від економічної ситуації у світі. Після різкого спаду його показників у 2008–2009 рр. з початком кризи виробникам багатьох країн вдалося не тільки підвищити рівень виробництва свинини, а й збільшити в 2013 р. експорт цього виду м'яса до найбільших значень.

Бібліографія

1. Шарнин В.Н. Нам нужны ресурсосберегающие технологии/В.Н. Шарнин//Свиноферма. — 2009. — № 5. — С. 18–22.
2. Шарнин В.Н. Факторы, определяющие эффективность и конкурентоспособность свиноводства/В.Н. Шарнин//Свиноферма. — 2009. — № 5. — С. 9–11.
3. Микитюк Д. Спецгосп нарощує виробництво свинини/Д. Микитюк, В. Куц, М. Геймор//Пропозиція. — 2009. — № 9. — С. 118–119.
4. Бойко В.І. Ринок м'яса: проблеми формування ресурсного потенціалу//В.І. Бойко//Економіка АПК. — 2009. — № 11. — С. 97–102.
5. Копитець Н. Ринок свинини: реалії та можливості/Н. Копитець//Мясной бизнес. — 2010. — № 6. — С. 80–83.
6. Вербицький П.І. Пріоритетні напрямки розвитку

тваринництва в Україні/П.І. Вербицький//Ефективне тваринництво. — 2007. — № 4. — С. 14–17.

7. Козак П.С. Ринкові позиції вітчизняних сільських виробників у контексті членства України в СОТ/П.С. Козак//Економіка АПК. — 2013. — № 1. — С. 55–60.

8. Мазуренко О.В. Продовольча безпека та точна ситуація з позиції виробництва та споживання м'яса/О.В. Мазуренко//Вісн. Уманського нац. ун-ту садівництва. — 2008. — Вип. 70 (Ч. 2. — Економіка). — С. 105–111.

9. Скрипник А.В. Виробництво м'ясопродуктів: світова та вітчизняна тенденція/А. Скрипник, М. Родина//Економіка АПК. — 2014. — № 3. — С. 21–30.

10. Рибалко В.П. Особливості розвитку світового й вітчизняного свинарства/В.П. Рибалко//Вісн. аграр. науки. — 2003. — № 2. — С. 27–30.

Надійшла 5.12.2016.